

УДК 005.342:351.863

Н. А. Крахмальова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва та бізнесу,

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4242-8032>

В. І. Ткаченко,

доктор філософії з менеджменту,

Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2439-5903>

Т. А. Крахмальова,

доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри економічної безпеки

та фінансових розслідувань, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1578-8286>

С. П. Ніколаєв,

аспірант, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1198-9656>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.22.98

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ В УМОВАХ АКТУАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ІНФРАСТРУКТУРОЮ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ЕКОСИСТЕМОЮ

N. Krakhmalova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Business, Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, Ukraine

V. Tkachenko,

PhD in Management, Poltava State Agrarian University, Ukraine, Poltava

T. Krakhmalova,

PhD in Economics, Senior Teacher of the Department of Economic Security and Financial Investigations, National Academy of Internal Affairs, Kiev, Ukraine

S. Nikolaiev,

PhD student, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kiev, Ukraine

THE TREND TOWARDS THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVELY ORIENTED ENTERPRISES IN THE AGRI-FOOD SECTOR IN THE MINDS OF UPDATING THE MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE INFRASTRUCTURE AND THE ENTERPRISE ECOSYSTEM

В статті досліджено стан та тенденції розвитку інноваційно орієнтованих підприємств агропродовольчої сфери в умовах актуалізації управління підприємницькою інфраструктурою та підприємницькою екосистемою. Ринкові процеси на цьому ринку дали суттєвий поштовх суб'єктам господарювання агропродовольчої сфери, тому що, окрім додаткових витрат на акумуляцію і утримання земельних банків, з'явилася додаткова відповідальність за земельні ресурси перед їх власниками, посилилася конкуренція за них та права оренди на них, а відповідно з точки зору безпеки, актуалізуються додаткові нехарактерні раніше компетенції до власників, керівників та працівників інноваційно орієнтованих підприємств до їх фахового та безпечного використання. Актуалізовані додаткові нехарактерні раніше компетенції до власників, керівників та працівників підприємств до їх фахового та безпечного використання. На сьогодні сфера стає все більш капіталоемною, з високою фон-

доозброєністю, а відповідно — із передумовами суттєвого росту продуктивності праці, хоча і через домінування екстенсивних факторів на фоні певної зміни виробничих технологій. Розвиток тваринництва в підприємствах дає можливість знизити настрої алармізму та опортунізму серед працівників підприємств через можливість купівлі або отримання в якості орендної плати на паї певних видів кормів. Аргументовано, що використання більш продуктивної техніки знижує ризики безпеки підприємств агропродовольчої сфери через більшу продуктивність праці, відповідно — оплату праці, рівень кваліфікації і вмотивованість працівників. Доведено, що птахівництво, вівчарство та бджолярство можуть суттєво знизити рівень соціальної напруженості та патерналістських настроїв, тобто зменшити цілий ряд ризиків безпеки, що позитивно сказуватиметься на всій системі управління підприємством. У системі менеджменту великих інноваційно орієнтованих підприємств безпека має менше загроз. Для дрібних підприємств розвиток кооперативного руху може розглядатися як превентивний фактор безпеки. У цілому інноваційно орієнтовані підприємства даної сфери знаходяться в стані турбулентності через російсько-українську війну, мають надзвичайно великі перспективи розвитку в умовах сталості.

The article examines the state and development trends of innovatively oriented enterprises in the agri-food sector in terms of updating the management of business infrastructure and the business ecosystem. Market processes in this market gave a significant impetus to the subjects of the agri-food sector, because, in addition to additional costs for the accumulation and maintenance of land banks, additional responsibility for land resources appeared before their owners, competition for them and lease rights on them intensified, and, accordingly, from the point of view of personnel security, additional previously uncharacteristic competences are updated for owners, managers and employees of innovatively oriented enterprises for their professional and safe use. Updated additional uncharacteristic competencies for owners, managers and employees of enterprises for their professional and safe use. Today, the field is becoming more and more capital-intensive, with a high level of funding, and, accordingly, with the prerequisites for a significant increase in labor productivity, albeit due to the dominance of extensive factors against the background of a certain change in production technologies. The development of animal husbandry in enterprises makes it possible to reduce the moods of alarmism and opportunism among the employees of enterprises due to the possibility of buying or receiving as rent a share of certain types of fodder. It is argued that the use of more productive equipment reduces the risks of personnel security of enterprises in the agro-food sector due to higher labor productivity, respectively — wages, the level of qualification and motivation of employees. It has been proven that poultry farming, sheep farming and beekeeping can significantly reduce the level of social tension and paternalistic attitudes, that is, reduce a number of risks to personnel safety, which will have a positive effect on the entire enterprise management system. In the management system of large innovation-oriented enterprises, personnel security has fewer threats. For small enterprises, the development of the cooperative movement can be considered as a preventive factor of personnel security. In general, innovation-oriented enterprises in this field are in a state of turbulence due to the Russian-Ukrainian war, and have extremely great prospects for development in conditions of stability.

Ключові слова: тенденції розвитку, інноваційно орієнтовані підприємства, агропродовольча сфера, управління, підприємницька інфраструктура, підприємницька екосистема.

Key words: development trends, innovation-oriented enterprises, agri-food sector, management, enterprise infrastructure, enterprise ecosystem.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Агропродовольча сфера України має потужну ресурсну базу, яка недовикористовується. Крім інституціональних причин, війни та пандемії, слід виділити тривалий період турбулентності, в т. ч. із запуском ринку землі. Ринкові процеси на цьому ринку дали суттєвий поштовх суб'єктам господарювання агропродовольчої сфери, тому що, окрім додаткових витрат на акумуляцію і утримання земельних банків, з'явилася додаткова відповідальність за земельні ресурси перед їх власниками, посилилася конкуренція за них та права оренди на них, а відповідно з точки зору безпеки, актуалізуються додаткові нехарактерні раніше компе-

тенції до власників, керівників та працівників підприємств, зокрема інноваційно орієнтованих, до їх фахового та безпечного використання. Дані факти в умовах актуалізації управління підприємницькою інфраструктурою та підприємницькою екосистемою актуалізують тему дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

З точки зору актуалізації управління підприємницькою інфраструктурою та підприємницькою екосистемою безумовно, потребує

суттєвого перегляду структура виробництва продукції рослинництва у підприємствах агропродовольчої сфери, зокрема інноваційно орієнтованих, оскільки вона посилює сезонність виробництва. Однозначно, мають бути суттєво посилені виробничі можливості по цукровому буряку, культурам плодовим та ягідним, культурам овочевим та винограду, оскільки особливо на ринках продукції їх переробки є ніші і на світовому, і на внутрішньому ринку. Крім євроінтеграційних прагнень України, це пов'язано із світовою санкційною політикою щодо російської федерації та республіки білорусь, частки ринку яких на світовому ринку в тому числі і аграрної продукції Україна має освоїти, а забрудненість частини території України, на яких відбувалися військові дії (зокрема мінна) зобов'язує й наділі інтенсифікувати всі виробничі процеси в сфері (на фоні збільшення показника працевзбезпеченості до 2021 року через релокацію ряду підприємств, зокрема інноваційно орієнтованих, та переміщення працівників сфери з тимчасово окупованої території, даний показник дещо зменшився) [1—10], що дає підстави для більш системних досліджень з даної тематики.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідити стан та тенденції розвитку інноваційно орієнтованих підприємств агропродовольчої сфери в умовах актуалізації управління підприємницькою інфраструктурою та підприємницькою екосистемою.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Агропродовольча сфера — одна з найрозвинутіших та найприбутковіших сфер національної економіки. Займаючи 8,6 % доданої вартості, в сфері працює 6,4 % зайнятих працівників, а з урахуванням господарств населення, в сфері зайнято 17,1 % зайнятого населення. Війна показала, що від української агропродовольчої сфери світ залежить дуже суттєво: вибуття зі світового ринку навіть на незначний термін української аграрної продукції призводить до підвищення світових цін на продовольство і навіть його дефіциту. Частка експорту продукції агропродовольчої сфери в загальній структурі експорту складає 45,1 %, що свідчить про її конкурентоспроможність на світових ринках та провідне місце в національній економіці.

Динаміку сільськогосподарських угідь в підприємствах агропродовольчої сфери України, зокрема інноваційно орієнтованих, доречно аналізувати з урахуванням структурних та відносних показників за останні 11 років, оскільки таким чином базою для порівняння є довоєнні 2010—2013 роки (при цьому Україна перебувала в стані економічної війни з російською федерацією), 2014 — рік початку російсько-української війни (початку розірвання економічних відносин та формування санкційної економічної політики), 2015—2021 роки гібридної війни з російською федерацією (відповідно, дії санкційної економічної політики). Так, за 2010–2021 роки площа сільськогосподарських угідь в підприємствах агропродовольчої сфери України, зокрема інноваційно орієнтованих, зросла на 233,2 тис. га або на 1,1 %, при цьому ріллі — на 777,4 тис. га або на 4 %, тобто можемо констатувати, що площа інших видів сільськогосподарських угідь — пасовищ, сіножатей, багаторічних насаджень та перелогів — скоротилася на 544,2 тис. га. Це не можна назвати позитивним явищем через те, що площа пасовищ, сіножатей, багаторічних насаджень пропорційна розвитку інвестиційноємних галузей з тривалою віддачею (тваринництво та садівництво), що є індикаторами цілорічної зайнятості персоналу підприємств агропродовольчої сфери, зокрема інноваційно орієнтованих, знижуючи суттєві загрози в підприємствах агропродовольчої сфери пов'язані із сезонністю.

Крім цього, питома вага посівної площі у структурі ріллі з 97,7 % у 2010 році становила майже 100 % у 2021 році, таким чином знижуючи можливості самовідтворення родючого шару ґрунту через технологію чорного пару. Щодо безпеки, то це збільшує навантаження на 1 працівника підприємства агропродовольчої сфери, зокрема інноваційно орієнтованих, що в сенсі використання більш продуктивної техніки представляється можливим. Тобто на сьогодні сфера стає все більш капіталоємною, з високою фондоозброєністю, а відповідно — із передумовами суттєвого росту продуктивності праці, хоча і через домінування екстенсивних факторів (зниження кількості працівників, збільшення посівних площ та площі сільгоспугідь взагалі, зміна структури сільгоспугідь) на фоні певної зміни виробничих технологій.

Відповідним чином збільшується і площа сільськогосподарських угідь на 1 працівника підприємств агропродовольчої сфери (з 25,4 га у 2010 році до 36,1 га у 2021 році, або на 42,5 %) — рис. 1. Ідентичні тенденції характерні фактично і для всіх регіонів України. Збільшення по-

сівних площ останніми роками в підприємствах агропродовольчої сфери, зокрема інноваційно орієнтованих, відбувалося вкрай нерівномірно за культурами. Так, площі під технічними культурами (в основному, соняшник, ріпак, соя) суттєво збільшилися — на 1695,4 тис га (або 27,9 %), що дуже часто було пов'язано із порушенням технологій, сівозмін та екологічної рівноваги. На 420,3 тис. га (або 3,7 %) збільшилася посівна площа і під зерновими та зернобобовими культурами. На 40,3 тис га (або 42,4 %) зменшилася площа під картоплею, овочами та баштанними, що є неприпустимо в плані самозабезпечення відповідними продуктами харчування для збалансування раціону. Тобто регіональні особливості залежать в основному від природно-кліматичних умов та розвиненості тваринництва.

Дуже велике зменшення посівних площ (на 849,9 тис. га або на 66,3 %) відбулося під кормовими культурами, що пов'язано із регресійними процесами в тваринництві підприємств агропродовольчої сфери України, зокрема інноваційно орієнтованих. Дані факти також сказалися на формуванні підсистеми управління підприємницькою інфраструктурою та підприємницькою екосистемою, оскільки вони пов'язані із відповідними технологіями та зайнятістю працівників, продуктивністю їх праці та заробітною платою. Адже в овочівництві та тваринництві, наприклад, продуктивність праці вище, ніж при виробництві технічних культур. При цьому виробництво овочів в умовах закритого ґрунту та тваринництво дозволяють суттєво знизити сезонність виробництва і задіяти працівників підприємства агропродовольчої сфери, зокрема інноваційно орієнтованого, не по півроку, як це зазвичай відбувається в поточних умовах, а цілий рік, що суттєво підвищить їх лояльність до суб'єкта господарювання та знизить ризики, зокрема міграційний.

Підтвердженням вищевказаним висновкам, є динаміка поголів'я тварин в підприємствах агропродовольчої сфери України, зокрема інноваційно орієнтованих, за 2010—2021 рр. Крім свиней і птиці відбулося суттєве зменшення поголів'я. так, великої рогатої худоби, в тому числі корів, — на 618,7 тис. гол (або на 38 %) та овець і кіз — на 164,6 тис. гол (або на 52,1 %). При цьому рівень споживання молока та молочних продуктів, яловичини, м'яса овець, потреба переробної промисловості у побічних продуктах великого та дрібного скотарства

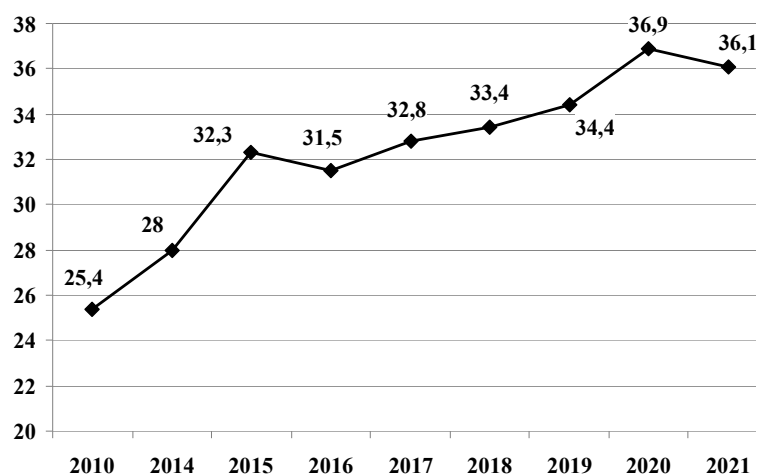

Рис. 1. Динаміка площі сільськогосподарських угідь на 1 працівника, 2010—2021 рр., га*

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій і Луганській областях.

(шкури, вовна тощо) не змінилася, а з початком російсько-української війни з 2014 року тількино зросла. На мікроекономічному рівні з точки зору управління підприємницькою інфраструктурою та підприємницькою екосистемою дані галузі також є надважливими, формують основу зниження сезонності як ризику безпеці підприємств агропродовольчої сфери, зокрема інноваційно орієнтованих. Розвиток тваринництва в підприємствах дає також можливість знижувати настрої алармізму та опортунізму серед працівників підприємств, що утримують власне поголів'я тварин через можливість купівлі або отримання в якості орендної плати на паї певних видів кормів.

Оскільки проведені попередньо дослідження показали загальну тенденцію збільшення капіталоемності підприємств агропродовольчої сфери, доцільним є аналіз їх забезпеченості основними видами техніки. Судячи з існуючих тенденцій росту посівних площ, потреба у польовій техніці певних видів зростає. Частково це компенсується купівлею більш потужної універсальної техніки або її переміщенням між відділеннями агрохолдингів. Міні-, в т. ч. мікропідприємства, агропродовольчої сфери не мають такої можливості, проте це є стимулом для об'єднання зусиль щодо розвитку обслуговуючої кооперації.

За останні 11 років підприємства агропродовольчої сфери України досить суттєво втратили у забезпеченні основними видами техніки. Для порівняння можна проаналізувати наявність тракторів на 1000 га посівної площі (не факт, що всі в робочому стані): по підприємствам агропродовольчої сфери України даний показник за 2010-2021 рр. зменшився на 18,8 %

(з 8,1 до 6,5 од.), а, наприклад, по Полтавській області — на 5,1 % (з 7,9 до 7,5 од.), тобто в 2010 році — на 2,5 % менше від загальнодержавного рівня, а в 2021 році — на 15,4 % більше від загальнодержавного рівня.

Використання більш продуктивної техніки актуалізує інтенсифікацію процесу управління підприємницькою інфраструктурою та підприємницькою екосистемою підприємств агропродовольчої сфери через більшу продуктивність праці, відповідно — оплату праці, рівень кваліфікації і вмотивованість працівників. Оскільки кількість основних видів техніки зменшилася на 8,3—64,3 %, а кількість зайнятих працівників зменшилася на 29 %, то в певних галузях агропродовольчої сфери спостерігається дисбаланс фондоозброєності.

Висуваючи в найголовніші фактори безпеки стабільність залучення працівників у виробничий процес, важливо відмітити динаміку індексів сільськогосподарської продукції підприємств агропродовольчої сфери України. Так, в цілому по Україні динаміка ланцюгових індексів продукції сільського господарства за 2010–2021 рр. була в діапазоні 88 % (2019 рік, що пов'язано з пандемією COVID-19, до цього найнижчий показник — 94,8 % у 2015 році, що пов'язано із початком російсько-української війни) і до 122,3 % у 2021 році, що пов'язано з позитивною динамікою світового економічного розвитку, зокрема поживленню співробітництва з Китаєм. В рослинництві даний діапазон 85,8—127,8 % (за аналогічні роки). В тваринництві — 96,5 % (2015 рік) — 109,8 % (2010 рік). Тенденції в тваринництві через його незначну питому вагу в загальній структурі виробництва фактично ніяким чином не впливають на загальну тенденцію виробництва продукції сільського господарства, на відміну від абсолютної ідентичності тенденцій в рослинництві.

Такі значні варіації, окрім погодних умов, як було сказано, залежать ще і від антропогенних факторів, і не сприяють попередженню ризиків, в першу чергу міграційного характеру, окрім того, що вони відображаються на зайнятості працівників агропродовольчої сфери, вони також негативно впливають і на динаміку заробітної плати, на систему довгострокових відносин з роботодавцем, лояльності до нього.

Зважаючи на землезабезпеченість та індекси виробництва доцільно розглянути динаміку виробництва продукції сільського господарства в підприємствах агропродовольчої сфери України. Так, дана динаміка по рослинництву свідчить про надзвичайно високі темпи росту обсягів виробництва в натуральних величинах

зернових та зернобобових, соняшнику, ріпаку та сої. Дана тенденція обґрунтована в основному зовнішнім попитом на цю продукцію, що формує вигідні для виробництва даних культур ціну. Щодо продукції, що наповнює в основному внутрішній ринок, то за 2010—2021 рр. ріст помірний (картопля — 2,5 %) або середній (культури овочеві — 45,4 %, культури плодів та ягідні — 61,9 %). Падіння обсягу виробництва буряку цукровий пов'язано в основному з більшою вигідною ціною на імпортований цукор та зменшенням обсягу споживання тваринництвом побічної продукції галузі. Виноградарська галузь теж розвивається регресивно через тимчасову окупацію території Автономної Республіки Крим та жорстку конкуренцію з боку Туреччини та Молдови.

Аналогічно аналізуючи динаміку виробництва продукції тваринництва в підприємствах агропродовольчої сфери України за 2010—2021 рр., можемо підкреслити той факт, що по сільськогосподарським тваринам (в першу чергу птиці) та молоку відбувається збільшення виробництва у 2021 році у порівнянні із 2010 роком, на 44 % та 24,9 % відповідно. Це обумовлено розвитком сучасних великих птахофабрик, орієнтованих не тільки на внутрішній ринок, але і на експорт, тому і прибуткових, бо як показала практика, на внутрішньому ринку м'ясо птиці не є має рівень рентабельності, достатній для розширеного відтворення.

В той же час виробництво яєць, вовни і меду за останні 11 років отримало дуже суттєве скорочення (на 31,6 %, 78,7 та 57,7 % відповідно), що обумовлено втратою багатьох спеціалізованих підприємств на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій і Луганській областях, або їх збитковістю, або низьким рівнем рентабельності при реалізації на внутрішньому ринку. При цьому саме галузі птахівництва через швидку окупність, вівчарства — через незначну інвестоемність на старті та бджолярство — через велику мобільність і західну широку підтримку на територіях, постраждалих від військових дій, — є дуже привабливими в сучасних українських реаліях для підприємств агропродовольчої сфери. Саме вони можуть суттєво знизити рівень соціальної напруженості та патерналістських настроїв, тобто зменшити цілий ряд ризиків, що позитивно відбиватиметься на всій системі управління підприємством.

Зазначені тенденції з обсягами виробництва обумовлюють необхідність аналізу середніх

цін реалізації продукції сільського господарства підприємствами агропродовольчої сфери України за 2010–2021 рр. В даному аспекті слід зазначити, що ранжувальний ряд по зростанню цін по підприємствам агропродовольчої сфери України: зернові — 461,7 %; олійні — 458; яйця — 298,9; молоко — 250,5; сільгосптварини — 246,2; картопля — 134,3; овочі — 83,4 % темпу приросту. Дані ціни обумовлені не тільки дією ринкових механізмів (зокрема ефекту експорту на 4 види продукції, що є мають найбільший попит на зовнішньому ринку — зернові, олійні, яйця, молоко), а й є результатами операційної діяльності (технології, асортименту продукції, обсягу виробництва тощо). У відповідності до закону граничних витрат, найбільш конкурентоспроможні в цьому плані є великі підприємства агропродовольчої сфери, які до того ж мають можливість диверсифікувати виробництво і тваринництвом, і овочівництвом, і садівництвом, навіть виробництвом нішевих культур. Тому в системі їх менеджменту безпека має менше загрози.

Для дрібних підприємств аналогічні проблеми нівелюються розвитком підприємницької інфраструктури, підприємницької екосистеми та кооперативного руху, який проте в Україні не знайшов широкого розповсюдження, але має надто позитивні перспективи розвитку і може розглядатися як превентивний фактор безпеки дрібних підприємств агропродовольчої сфери України.

Розглядаючи рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства в підприємствах агропромислової сфери в Україні за 2010—2020 рр., можна побачити надзвичайно велику амплітуду. Так, порівнюючи, наприклад, 2010 рік та 2020 рік, ранжований ТОП-5 ряд амплітуди даного коливання складає: виноград (-107,8 %), картопля (-51,1 %), яйця (-37,8 %), буряки цукрові фабричні (-30,2 %), соняшник (-25,3 %). При цьому збитковим у 2020 році було виробництво: буряки цукрові фабричні (-13,5 %), виноград (-16,2 %), м'ясо ВРХ (-24,2 %), вівці та кози (-39,4 %), птиця (-0,2 %), яйця (-19,2 %). Всі дані галузі є достатньо трудомісткими та інвестиційноємними, тому виробництво даної продукції має орієнтуватися на нешвидку окупність, бути прогнозованим, мало ризикованим, диверсифікаційно доповнювати загальновиробничу програму розвитку підприємств агропродовольчої сфери України. З точки зору безпеки, при сформованих соціальних гарантіях, забезпечити її належний рівень в цих галузях абсолютно реально і є актуальним завданням сьогодення. Зважаючи на дані щодо рівня рентабельності,

необхідним є аналіз чистого прибутку (збитку) підприємств агропродовольчої сфери України.

Слід зазначити, що за 2010—2020 рр. його рівень досить суттєво змінювався та в 2020 році в 3,7 разів номінально був вищим за рівень 2010 року (або на 38,2 % більше за курсом дол. США), при цьому підприємства, які одержали прибуток, мали його масу в 3,9 разів більшу (або на 43,3 % більше за курсом дол. США), підприємства, які одержали збиток, мали його масу в 4,5 разів більшу (або на 61,2 % більше за курсом дол. США).

Позитивною є динаміка кількості підприємств, які одержали прибуток: якщо в 2010 році їх було 69,6 %, то в 2020 році — 83,1 % (або на 13,5 % більше). Відповідно, підприємств, які одержали збиток, в 2010 році було 30,4 %, в 2020 році — 16,9 %, що на 13,5 % менше. Дані тенденції є позитивними для підсистеми безпеки, бо створюють реальні передумови для інвестування в її розвиток.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що позитивними тенденціями розвитку підприємств агропродовольчої сфери, зокрема інноваційно орієнтованих, є: експортоорієнтованість; потужна ресурсна база; збільшення питомої ваги прибуткових підприємств агропродовольчої сфери тощо. Негативними тенденціями є відповідно: неоптимальна структура сільськогосподарських угідь та посівних площ; нерозвиненість тваринництва; зниження фондозабезпеченості; суттєві коливання обсягів виробництва рослинницької та тваринницької продукції; зменшення рівня рентабельності більшості видів продукції підприємств агропродовольчої сфери тощо.

В цілому підприємства даної сфери, зокрема інноваційно орієнтовані, знаходяться в стані турбулентності через російсько-українську війну, мають надзвичайно великі перспективи розвитку в умовах актуалізації управління підприємницькою інфраструктурою та підприємницькою екосистемою.

Література:

1. Орлова-Курилова О. В. Теоретико-методичні аспекти управління персоналом інноваційного підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 19, Ч. 2. С. 86—91.
2. Орлова-Курилова О. В., Таран-Лала О. М., Іванова Л. С., Сафронська І. М., Кондріков І. Д.

Моделі управління змінами споживчих переваг та інноваційним підприємництвом в умовах глобалізації: формування інституціональної системи цільової стратегії державної політики. *Агросвіт*. 2021. № 20. С. 8—13.

3. Пронько Л. М. Особливості відтворення людського капіталу сільських територій. *Продовольчі ресурси*. 2022. № 18. Т. 10. С. 266—275.

4. Пронько Л. М. Соціальна політика об'єднаних територіальних громад як засіб відтворення людського капіталу сільських територій. *Економічний дискурс*. 2022. Випуск 1—2. С. 74—82.

5. Ткаченко В. І. Кадрова безпека в системі управління підприємством агропродовольчої сфери. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 "Менеджмент". Полтавський державний аграрний університет, Полтава, 2023. 312 с.

6. Kaletnik G. M., Lutkovska S. M. Implementation of Public-Private Partnership Models in the Field of Ecological Modernization of the Environmental Safety System. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. № 10. 1. P. 81—89.

7. Khodakivska O., Kobets S., Bachkir I., Martynova L., Klochan V., Klochan I., Hnatenko, I. Sustainable development of regions: Modeling the management of economic security of innovative entrepreneurship. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*. Volume 9, Issue 3 (March 2022). P. 31—38.

8. Klymchuk O., Khodakivska O., Kireytseva O., Podolska O., Mushenyk I. Prospects of biodiesel production: the place and role of Ukraine in the context of implementation of the EU green course. *Independent Journal of Management & Production*. V. 13, N. 3, Special Edition ISE, S&P — May 2022. P. 225—240.

9. Oseredchuk O., Drachuk I., Teslenko V., Ushnevych S., Dushechkina N., Kubitskyi S., Chychuk A. New Approaches to Quality Monitoring of Higher Education in the Process of Distance Learning. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. № 22 (7). P. 35—42.

10. Voznyuk A., Gorobets S., Kubitskyi S., Domina V., Gutareva N., Roganov M., Bloshchynskyi I. Interdisciplinary Educational Technology based on the Concept of Human Brain Functional Asymmetry. *Postmodern Openings*. 2021. № 12(2). P. 433—449.

References:

1. Orlova-Kurilova, O. (2016), "Theoretical and methodological aspects of personnel man-

agement of an innovative enterprise", *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 19.2, pp. 86—91.

2. Orlova-Kurilova, O., Taran-Lala, O., Ivanova, L., Safronska, I. and Kondrikov, I. (2021), "Models of management of changes in consumer preferences and innovative entrepreneurship in the conditions of globalization: formation of an institutional system of a target strategy of state policy", *Ahrosvit*, vol. 20, pp. 8—13.

3. Pronko, L. M. (2022), "Peculiarities of human capital reproduction in rural areas", *Prodovol'chi resursy*, vol. 18.10, pp. 266—275.

4. Pronko, L. M. (2022), "Social policy of united territorial communities as a means of reproduction of human capital of rural areas", *Ekonomichnyy dyskurs*, vol. 1—2, pp. 74—82.

5. Tkachenko, V. I. (2023), "Personnel security in the management system of an agro-food enterprise", Abstract of Ph.D. dissertation, Management, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine.

6. Kaletnik, G. M., and Lutkovska, S. M. (2021), "Implementation of Public-Private Partnership Models in the Field of Ecological Modernization of the Environmental Safety System", *European Journal of Sustainable Development*, vol. 10.1, pp. 81—89.

7. Khodakivska, O., Kobets, S., Bachkir, I., Martynova, L., Klochan, V., Klochan, I., and Hnatenko, I. (2022), "Sustainable development of regions: Modeling the management of economic security of innovative entrepreneurship", *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, vol. 9.3 (March 2022), pp. 31—38.

8. Klymchuk, O., Khodakivska, O., Kireytseva, O., Podolska, O., and Mushenyk, I. (2022), "Prospects of biodiesel production: the place and role of Ukraine in the context of implementation of the EU green course", *Independent Journal of Management & Production*, vol. 13.3, Special Edition ISE, S&P — May 2022, pp. 225—240.

9. Oseredchuk, O., Drachuk, I., Teslenko, V., Ushnevych, S., Dushechkina, N., Kubitskyi, S., and Chychuk, A. (2022), "New Approaches to Quality Monitoring of Higher Education in the Process of Distance Learning", *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, vol. 22 (7), pp. 35—42.

10. Voznyuk, A., Gorobets, S., Kubitskyi, S., Domina, V., Gutareva, N., Roganov, M., and Bloshchynskyi, I. (2021), "Interdisciplinary Educational Technology based on the Concept of Human Brain Functional Asymmetry", *Postmodern Openings*, vol. 12 (2), pp. 433—449.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2023 р.